

КУЛЬТУРНА-ГІСТАРЫЧНАЯ РОЛЯ ТАЛОЧКАЎ З РАКАВІЦЫ (БРЭСЦКІ РАЁН) У МІНУЛЫМ СТАГОДДЗІ

А.А.Гладышчук

Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт, г. Брэст, Беларусь

Колішняя сядзіба Ракавіца, якая знаходзіцца прыкладна за 15 кіламетраў на поўнач ад Брэста, у пісьмовых крыніцах узнікае ў 1524 годзе [1,2]. Актам польскага караля Яна Казіміра [3] у 1667 годзе яна канфіскуецца разам з вёскамі Ракавіца, Чалеева і Перапекі ў сям’і Старавольскіх за забойства і перадаецца разам з вёскамі новым уладарам Лянчынскім за вайсковыя заслугі. Але зусім хутка па невядомай нагодзе сядзіба пераходзіць у рукі князёў Шуйскіх, якія валодалі ў той час Церабунню (месца зліцця ракі Лясной з Заходнім Бугам). У 1738 годзе ўсю маёмасць разам з вёскамі ў князя Ігнація Шуйскага, берасцейскага харужага, купляе Станіслаў Талочка (нар. у 1700 г.), чэснік жмудскі. З таго часу і да вядомых падзей 1939 года маёнткам валодалі 200 гадоў Талочкі. Уладанні ад Станіслава перайшлі да яго сына, Пятра Талочкіі (1730-1776), стольніка вендзенскага, які парадніў свой род с князямі Шуйскімі, таму што яго жонкай стала княгіня Тэрэса Шуйская. Потым маёнткам правіў іх сын Казімір (нар. у 1775 г.), гарадскі суддзя Брэсцкага павету, жанаты на Рэгіне Скірмунт. Яго сын Ян Талочка (1819-1903), які ажаніўся з Каралінай з Ясклоўскіх (1840-1917), маладзейшай за яго на 21 год, надумаў будаваць новую сядзібу ў Чалеева (3 км ад Ракавіцы). Рэалізацыі планаў перашкодзіла вядомае паўстанне за незалежнасць 1863 года, у якім Ян прымаў актыўны ўдзел, разам са сваякамі: бацькам жонкі і яе братам у атрадзе Стасюкевіча, які быў разбіты пад Каралёвым Мастою (сённяшні Камянюкі). Пасля разгрому паўстання Ян разам з бацькам жонкі ў 1864 годзе апынуўся ў Сібіры, у Табольску, а маёнтак падпадаў пад канфіскацыю. Але яго браты змаглі хутка з’арыентавацца і падзяліць маёмасць паміж сабою (да таго часу маёнтак быў цэласны), аддаўшы на канфіскацыю невялікі фальварак Забур’е (сённяшні сельскагаспадарчы комплекс «Заходні»), быццам адзіную ўласнасць Яна Талочкі. Такім чынам, Ракавіца адышла да малодшага брата – Юльяна, якой той валодаў да першай сусветнай вайны. У час эвакуацыі ў бежанцы ў 1915 годзе Юльян нечакана памірае ў Мінску, і ў 1919 годзе Ракавіца адыходзіць да малодшага сына Яна, Тэадора Талочкі (1876-1946), які застаўся ў гісторыі роду як апошні гаспадар фамільнай сядзібы Талочкаў у Ракавіцы. Яго старэйшыя браты на гэты час апынуліся далёка ад родных мясцін і справы мелі зусім іншыя.

Род Талочкі – старажытны, адносіцца да гербу “Побуг” і першыя згадкі аб ім утрымліваюцца ў полацкіх і літоўскіх летапісах XIV і XV стагоддзяў [4]. Былі ў гэтым родзе і князі, але заснавальнікам той пратапласты ў Вялікім княстве Літоўскім, пра якую ідзе гаворка, з’яўляецца Пётр Талочка (1520-1590), падсудак Троцкі, сын якога Ян быў гарадскім суддзёй у Гродне. Ягоны прамы нашчадак Станіслаў Талочка, чэснік жмудскі, у 1738 г. купіў у князя Ігнація Шуйскага маёнтак Ракавіцу з вёскамі, аб чым гаворка ішла вышэй, і дадаў да свайго прозвішча яшчэ адно «л». З таго часу яго нашчадкі мелі прозвішча Тошчозко, а ў далейшым, калі сталі расійскімі дваранамі, – Толлочко.

Але звернемся зноў да Яна Талочкі, які ажаніўся з Каралінай з Ясклоўскіх, яшчэ да высылкі яго ў Сібір, дзе ён прабыў 6 гадоў, пачаўшы адбываць пакаранне ў Табольску. Цікава заўважыць, што яго малая жонка Караліна са сваёй малодшай сястрой адразу пасля высылкі бацькі і мужа ў Сібір спрабуюць трапіць на аўдыенцыю ў Вільні да расійскага генерал-губернатара Мураўёва (празванага ў народзе Вешацелем), каб неяк уратаваць сваю маёмасць. Неверагодна, але праўдамі і няпраўдамі ў саграпа ўдалося атрымаць кароткую аўдыенцыю. Выслухаўшы на французскай мове петыцыю запалоханых маладых жанчын, губернатар не стрымаўся: «Вон отсюда, мятежницы!»

Але нават такі адмоўны вынік дамагог хутка і правільна з'арыентавацца братам Яна і выратаваць ад канфіскацыі Ракавіцу, якая яшчэ на паўстагоддзя засталася радзінным гняздом.

Караліна Талочка, жонка Яна, на гэтым не супакоілася і арганізавала актыўную падтрымку высланых у Сібір. Яна не адзін раз прадпрымае рызыкавую вандроўку да месца ссылкі мужа і бацькі, напамінаючы чымсьці гэтым расійскіх дзекабрыстак. Яна не толькі аблегчыла лёс зняволеных блізкіх людзей, але ў выніку гэтых візітаў у іх сям'і з'явілася двое сыноў: спачатку – Станіслаў (1868), у будучым знакаміты прафесар хіміі, а потым Людвік (1870) – будучы інжынер-электрык і міністр поштаў і тэлеграфу. Гэта была адчувальная кампенсацыя за страту волі.

Пасля вяртання з выгнання да сям'і Яну Талочку было дазволена ўладай пражываць толькі на захад ад лініі Буга, што вымушала шукаць нейкія часовыя рашэнні. Таму наступны сын Тэадор, будучы старшыня Брэскага сельскагаспадарчага таварыства ў час паміж сусветнымі войнамі, нарадзіўся ў маёнтку Кляноўніца на Падляссі ў 1876 г., там жа пабачыў свет і яго малодшы брат Казімір (1879 г.). Але на роднае Палессе бацькоў вельмі цягнула, і ў рэшце рэшт ім удалося асесці ў Шчытніках непадалёку ад Ракавіцы. Атрымаўшы пачатковую адукацыю дома, сыны адзін за другім адправіліся ў рускую гуманітарную гімназію ў Бяла-Падляску (за 30 км ад Брэста па шляху да Варшавы), але ніхто з іх не стаў гуманітарыем. Праўда, трэба адзначыць, што правілы навучання ў гімназіі былі даволі строгімі, забаранялася ўсё польскае, што тым самым садзейнічала росту ў вучняў польскага патрыятызму, але галоўнае, гімназія давала добрыя веды з пазіцыі навук, якія ў ёй былі вельмі высока пастаўлены. Таму ўсе браты атрымалі ґрунтоўную сярэднюю адукацыю і маглі бегла размаўляць на латыні, на грэчаскай мове і па-французску. Гімназія асабіста кожнаму давала таксама падставу для атрымання далейшай адукацыі ў любой расійскай вышэйшай навучальнай установе, што братамі ў далейшым было добра скарыстана. Іх бацька – Ян Талочка (памёр у 1903 г.) і маці – Караліна Талочкава з Ясклоўскіх (памерла ў 1917 г.) былі пахаваны на радзінных могілках у Ракавіцы, права жыць у якой яны былі пазбаўлены, і іх магільны ў вёсцы захаваліся да гэтага часу.

Старэйшы з сыноў Яна і Караліны **Станіслаў Кароль Талочка** [5,6] нарадзіўся 22 жніўня 1868 года ў маленькай вёсцы над Бугам Чалеева (Брэсцкі район), якая ў той час належала аднаму з братаў Яна. Пасля заканчэння гімназіі ў Бяла-Падлясцы, ён падаўся на юрыдычны факультэт Варшаўскага ўніверсітэта, але навука права штосьці яму не пайшла, і ён праз семестр навучання пераводзіцца на фізіка-матэматычны факультэт таго ж ўніверсітэта, дзе 8 семестраў вывучае хімію. Ужо на першых курсах юнак праявіў даследніцкія здольнасці і быў заўважаны расійскім прафесарам Е.Е.Вагнэрам. Гэта дапамагло яму пасля заканчэння ўніверсітэта атрымаць стыпендыю і падацца на навуковую стажыроўку да Германіі ў Гёттынген да будучага нобелеўскага лаўрэата Вальтэра Нерста. Абараніўшы дысертацыю, ён вярнуўся да Кракава ў Ягелонскі ўніверсітэт, дзе быў пастаўлены перад выбарам: дацэнтурна ў Варшаўскім ўніверсітэце ці аўстрыйскае грамадзянства. Хутчэй прыйшлі паперы з Аўстрыі, што і вызначыла жыццёвы шлях Станіслава Талочкі. Ён яшчэ раз вяртаецца да Германіі, дзе працуе з Ф.Хабэрам, таксама будучым нобелеўскім лаўрэатам, і робіць значныя навуковыя поспехі ў зусім новай галіне – фізічнай хіміі, што дапамагло яму стаць знакамітым вучоным. Пасля абароны доктарскай дысертацыі С. Талочка атрымоўвае пасаду прафесара ў Львоўскім ўніверсітэце, з якім звязвае ўсё сваё далейшае жыццё. Тут, у Львове, ён стварыў першакласную па тых часах навукова-даследчую лабараторыю і атрымаў значныя вынікі ў розных галінах фізічнай хіміі, што дазваляе яго лічыць адным са стваральнікаў фізічнай хіміі. Падручнікі па хіміі прафесара С.Талочкі лічыліся аднымі з лепшых і карыстаюцца попыткам да гэтай пары. Можна толькі шкадаваць, што яны не перакладзены з польскай мовы на беларускую ці расійскую.

Ужо па заканчэнні першай сусветнай вайны прафесар С.Талочка зацікавіўся праблемамі электрахіміі, з гэтай мэтай ён пасылае свайго вучня В.Кемулу на стажыроўку ў Прагу. Гэты правільна выбраны крок вызначыў развіццё ў Львове цэлай галіны – паліграфіі, якой сёння так не хапае ў нашым Брэсце. Не будзем пералічваць іншых заслуг прафесара [7], але пасля смерці ў выніку цяжкай хваробы сэрца 5 сакавіка 1935 года гроб з прафесарам даставілі са Львова на радзіму, у Ракавіцу, па яго апошнім жаданні. Вандалы ў 60-х гадах ужо мінулага стагоддзя выкінулі гроб з прахам прафесара з капліцы і наздзекаваліся з яго, але мясцовыя жыхары свайго земляка перазахавалі і паказалі магілу праз многа гадоў ягонай роднай племянніцы – Зоф’і Талочка. А ўжо ў апошні час удзячныя землякі ўсталявалі на магіле прафесара сціплы помнік. У Ракавіцы засталася яшчэ адна памяць аб прафесары – тапаліная алея, якую ён пасадзіў у канцы 20-х гадоў мінулага стагоддзя. Сёння тых дрэваў засталася менш за палавіну, і тыя моцна пашкоджаны чалавекам. А так хацелася, каб памяць аб таленавітым земляку засталася.

Людвік Талочка нарадзіўся ў Ракавіцы 20 кастрычніка 1870 года. У гэты час яго бацька Ян яшчэ адбываў ссылку. Услед за старэйшым брагам Станіславам ён закончыў гімназію ў Бяла-Падлясцы, але працягваць адукацыю вырашыў у Пецярбургу ў Электратэхнічным інстытуце. Чым такі выбар быў абгрунтаваны, застаецца невядомым.

Пасля вынаходніцтва тэлефона і ўвядзення ў дзеянне ў Нью-Хейвене (ЗША) ў 1878 годзе першай дзеючай тэлефоннай станцыі было несумненным тэхнічным шыкам кожнаму правіцелю вызначыцца ў сваёй краіне тэлефонам. Расія ў гэтым сэнсе не была выключэннем, і ў ліку першых імпартавала тэлефоны ў Пецярбург у пачатку 1880-х гадоў. Маштабы тэлефанізацыі сталіцы Расійскай дзяржавы патрабавалі адукаванага і дзейнага інжынера, і такі чалавек хутка знайшоўся. У 1901 годзе на пасаду галоўнага інжынера будаўніцтва тэлефоннай сеткі Санкт-Пецярбурга ўрадам быў назначаны Людвік Талочка, які ў 1891 годзе скончыў Тэхнічную школу інжынераў тэлеграфіі ў Пецярбургу, перайменаваную пазней у Электратэхнічны інстытут [8-13]. Для назначэння на такую адказную пасаду Л.Талочка меў да таго часу добрыя практычны вопыт работы ў тэхнічных аддзелах дырэкцый поштаў і тэлеграфай Харкава і Палтавы, а вярнуўшыся ў Пецярбург – у цэнтральны дэпартамент поштаў і тэлеграфай, ён атрымаў у распараджэнне таксама адзіную тады выпрабавальную электрычную станцыю ў Электратэхнічным інстытуце. У гэтым чалавеку было ўсё: маладосць, талент, вопыт і жаданне праявіць сябе.

З 1901 года і да кастрычніцкага перавароту ў 1917 годзе, які змяніў усё, будаўніцтвам і эксплуатацыяй тэлефоннай сеткі ў Пецярбургу кіраваў інжынер-электрык Людвік Талочка. Галоўныя дзеючыя асобы гісторыі таго перыяду: імператар Мікалай II, старшыня Часовага ўрада Аляксандр Керанскі, старшыня рэвалюцыйнага Саўнаркама Уладзімір Ульянаў (Ленін) і іншыя выкарыстоўвалі для сувязі тую самую тэлефонную сетку Пецярбурга-Петраграда.

У той час, калі малады і захоплены Людвік Талочка разгарнуў будаўніцтва тэлефоннай сеткі ў Пецярбургу, туды прыехала маладая настаўніца з Францыі Марыя Магдаліна Саукс, якая стала яго жонкай. У 1905 годзе ў іх нарадзілася старэйшая дачка Казіміра, а ў 1909-м – малодшая Баляслава. Людвік Талочка ў гэты перыяд становіцца адным з вядучых расійскіх спецыялістаў у новай галіне электрычных камунікацый. З яго імем звязана таксама з’яўленне ў Санкт-Пецярбургу трамвая, які ён праектаваў і запускаў у сталіцы Расійскай імперыі.

Вайна і рэвалюцыя вярнулі Польшчы незалежнасць, і Людвік Талочка тут жа быў запатрабаваны. У снежні 1918 г. ён быў прызначаны новым урадам адроджанай Польшчы віцэ-міністрам поштаў і тэлеграфай, але выехаць з ахопленнага рэвалюцыяй і разрухай Петраграда змог толькі праз год, дзе яго ўжо чакала пасада міністра.

Як успамінае цяпер яго родная пляменніца Зоф’я Талочка, якая жыве ў Варшаве, дзядзька пасяліўся ў Варшаве з сям’ёй у асабняку на Прэзідэнцкай вуліцы, 7, і быў тады

вельмі багатым. На кожнае свята ў доме прымалі сваякоў з польскімі стравамі, якія вельмі адрозніваліся ад французскай кухні. Марыя Магдаліна старанна вучылася польскім звычаям, але са сваім мужам заўсёды размаўляла толькі па-французску і сваіх дзяўчынак на канікулы заўсёды адвозіла ў любімую ёю Францыю. Старэйшая Казіміра была падобная на маці, але больш цягнулася да польскай культуры і вывучала паланістыку ва універсітэце; малодшая ж Баляслава была больш падобная на бацьку, але цягнулася да Францыі і паехала атрымліваць адукацыю ва універсітэт у Львоў да свайго дзядзькі – прафесара хіміі Станіслава Талочкі, што ў далейшым выратавала яе ад гібелі.

Людвік Талочка, стаўшы міністрам, інтэнсіўна працаваў над планам электрыфікацыі Польшчы, а значыць, і земляў, якія ўваходзілі тады ў яе склад, прасцей кажучы, ажыццяўляў нешта накшталт плана ГОЭЛРО і ў Заходняй Беларусі, на сваёй радзіме. Пасля выхаду Ю.Пілсудскага з урада Людвіг пакідае пасаду міністра поштаў і тэлеграфав у жніўні 1926 г., але ў той жа час з'яўляецца членам і старшынёй дзяржаўнага савета па электрычнасці і старшынёй польскага энэргетычнага камітэта (гэта былі грамадскія пасады), прадстаўляе Польшчу на ўсіх міжнародных канферэнцыях па электрычнасці. Пры гэтым галоўная яго дзейнасць да пачатку другой сусветнай вайны ў 1939 годзе была звязана з акцыянернымі таварыствамі па электрыфікацыі Польшчы.

19 лютага 1943 года гестапа арыштавала Людвіка Талочку з жонкай і старэйшай дачкой Казімірай. малодшую выратавала толькі тое, што яна ў гэты час выйшла замуж і заставалася ў Львове. Відаць, гітлераўцы напалі на след антыфашысцкай польскай арганізацыі, якую мог падтрымліваць Л.Талочка. Ён з сям'ёй і іншымі сваякамі быў змешчаны ў варшаўскую турму Повяк, пасля чаго іх транспартавалі ў Асвенцым. Марыя Магдаліна і яе старэйшая дачка Казіміра не вытрымалі нечалавечых выпрабаванняў, і іх не стала праз некалькі месяцаў, інжынер Людвік Талочка дачакаўся вызвалення ў 1945 годзе і да самай смерці жыў са сваёй малодшай дачкой Баляславай у Лодзі. Памёр інжынер-электрык Людвік Талочка, наш зямляк, 9 мая 1957 года ў Лодзі, там ён і пахаваны. Яго нашчадкі ад малодшай дачкі Баляславы жывуць сёння ў Францыі.

Так здарылася, што апошняй апорай фамільных традыцый у Ракавіцы застаўся Тэадор Талочка. Ён, як і яго старэйшыя браты, пачаў навучанне ў Белападляскай гімназіі, але за невыкананне субардынацыі, або проста кажучы за «бунтарства», быў выключаны з гімназіі. Таму сярэдняю адукацыю атрымаў у тэхнічнай чугуначнай школе ў Варшаве, пасля чаго з вялікай ахвотай паехаў вучыцца ў сельскагаспадарчае вучылішча ў Чарнігаве, якое закончыў з адзнакай “выдатна”, пасля чаго прайшоў добрую сельскагаспадарчую практыку ў Клайпедзе і Панявежысе (сёння Літва). Пасля вяртання дамоў хутка ажаніўся з Ядвігай з Паніквіцкіх са Шчытнікаў (побач з Ракавіцай) і ўзяў у арэнду маёнтак Сычы (таксама непадалёку ад Ракавіцы), які ў хуткім часе выкупіў. Трэба адзначыць, што малады гаспадар, поўны энэргіі і энтузіязму, вельмі дасканала выкарыстаў атрыманыя веды, і ў хуткім часе параўнальна невялікі маёнтак зрабіўся ўзорным. Тут была ферма на 100 кароў, млячарня с дастаўкай масла да Брэста, была выпісана з-за мяжы сучасная сельскагаспадарчая тэхніка, што дапамагло мадэрнізаваць вытворчасць і зрабіць гаспадарку перадавай для свайго часу. Акрамя гэтага, ў маёнтку быў свінарнік і невялікі спіртазавод. Адным словам – цэласны сельскагаспадарчы цыкл. На жаль, у тыя часы за такую справу ніякіх дзяржаўных адзнак не давалі. Добра пастаўленая справа прыносіла гаспадару не толькі прыбытак, але і, што, мусіць, галоўнае, неверагодную асалоду ад здзейсненага.

Тэадор Талочка не супакойваецца на дасягнутым і едзе пазнаваць сельскагаспадарчую навуку ў Бельгію, што дало яму магчымасць ужываць перадавыя для таго часу сельскагаспадарчыя прыстасаванні і тэхналогіі. Гэта быў цудоўны перадавы вопыт для ўсёй акругі. У гэты ж час у маладой сям'і з'яўляюцца дзеці: сын

Тадэвуш (1903 г.), дачка Казіміра (1905 г.) і сын Здзіслаў (1907 г.). Тэадор у Сычах змог таксама па-сучаснаму ўпарадкаваць і быт. У доме была каналізацыя, лазня і адзіны ў акрузе першы сельскі тэлефон, трэба думаць, дзякуючы старэйшаму брату Людвіку. Па тых часах гэта была недасягальная якасць жыцця. Але выбухнула першая сусветная вайна, і ўвесь вынік 14-цігадовай дабраякаснай працы быў змарнаваны за адзін дзень. 16 жніўня 1915 года Сычы, як і ваколіцы, апусцелі, кароў і свіней забралі да Брэста, спірт выпілі салдаты, упіўшыся пры гэтым да смерці, тэхніку гаспадарчую знішчылі, а сям'я, пагрузіўшыся паспешна на два вазы, рушыла праз Нясвіж і Мінск да Кіева ў бежанцы. Тут у 1917 годзе на свет з'яўляецца апошняя дачка Зоф'я.

Атрымаўшы ад дзяржавы кампенсацыю за панесеныя страты, няўрымслівы Тэадор пачынае новае жыццё і ў цэнтры Кіева купляе 5 малочных лавак з млячарняй і наладжвае гандаль малаком, але рэвалюцыя падвяла чарговы вынік, і ўвесь «бізнес» у чарговы раз загінуў.

Летам 1918 года Тэадор Талочка, здабыўшы нейкім цудам у немцаў таварны вагон (цяплюшку), загрузае туды ўсю сям'ю з дзвюма каровамі і дзвюма конямі і выбірае напрамак да Ракавіцы, дакладней – да Брэста. Незвычайнае падарожжа дадому цягнулася некалькі тыдняў. Як успамінае цяпер пані Зоф'я Талочка-Сверч, засталіся жыць толькі дзякуючы каровам і добраму валоданню нямецкай мовай яе бацькам Тэадорам. Вакол панавалі разруха і голад. Гэтае ж яны ўбачылі і ў сваіх родных кінутых мясцінах. Трэба зноў было ўжо ў каторы раз наладжваць жыццё. Да гэтага часу Ракавіца пасля смерці дзядзькі Юльяна адышла да Тэадора Талочкі. У Сычах, якія яны пакінулі пры эвакуацыі 1915 года, засталі поўны разгром, ваколіцы былі цалкам без людзей, адзінымі жывымі істотамі ў акрузе былі прывезеныя дзве каровы. Жыць было немагчыма, таму Тэадор сваю жонку з чатырма малымі дзецьмі адправіў да родных у Варшаву, а сам у чарговы раз паспрабаваў аднавіць гаспадарку. З гэтай нагоды ён утварае ў Брэсце сельскагаспадарчае таварыства, старшынёй якога з'яўляецца да пачатку другой сусветнай вайны, наладжвае цэлы шэраг кантактаў, праз свайго брата – міністра Людвіка Т. ад улады атрымлівае для Палесся 15 трактараў «Фардзонаў» (можа, рэшткі той тэхнікі да гэтага часу дзе-небудзь заваляліся – хто ведае?), і пайшло, паехала... Але новая вайна 1920 года і на гэты раз падводзіць свой вынік.

Пасля 1920 года Тэадору Талочку ўдаецца аднавіць бацькоўскае гняздо ў Ракавіцы. На маленькай рачулцы Сароцы, прытоку Буга, ён будзе спраўныя рыбныя стаўкі, якія да гэтага часу яшчэ карыстаюцца попытам, а яшчэ раней у 1918 годзе на фамільных могілках будзе каплічку-пахавальню ў стылі неаготыкі, якую вар'яты спрабавалі ў 1960-х гадах зламаць, але да канца не здолелі. Так і стаіць яна надломленая, каб сароміць нас з вамі за чужыя грахі.

Як успамінае цяпер сеньёра роду Талочкаў Зоф'я Талочка: «Стары партэравы невялікі дом у Ракавіцы быў для ўсіх нас паміж войнамі месцам шчаслівасці». Але ўсё гэта скончылася 1 верасня 1939 г. Зноў у каторы час пачалася вайна. Як чуем ад пані Зоф'і: «Сталі мы выгнанымі, бяздомнымі, вісячымі паміж небам і зямлёй». Хутка Тэадорам таксама зацікавілася гестапа. Шукаючы нейкае выйсце, Зоська (так зваў яе бацька) разам са сваёй сястрой пехатой перапраўляюцца праз Буг і вяртаюцца ў 1942 годзе ў Ракавіцу. Мясцовыя людзі, пабачыўшы іх, ахнулі, таму што ведалі ўжо пра гестапа. Іх схавалі ў капліцы на могілках і неслі, і неслі яйкі, з таго часу пані Зоф'я як не ўжывае. У 1946 годзе пасля вайны далёка ад роднай Ракавіцы, якой так многа аддаў сваёй энергіі, у Радоме памірае Тэадор Талочка – апошні гаспадар гэтага цудоўнага кутка каля Брэста, там ён і пахаваны. Даўно ўжо няма і таго старога дома, які на нейкія там спешныя справы разабралі і пра ўсё хутка забылі. Але як гэта неверагодна, памяць аб тым доме засталася. Адзін з тых людзей з Ракавіцы, Семянюк, які добра ведаў Тэадора, захаваў срэбраную лыжачку і наказаў свайму сыну, калі той дажыве да таго часу, калі хтосьці з роду Талочкаў сюды прыедзе, перадаць тую лыжачку ім. Так і здарылася ў маі 2003 года. Тая лыжачка, як вялікая сямейная рэліквія з Ракавіцы, была

цудоўным чынам перададзена Зоф'і Талочка-Сверч. Можа, гэта і ёсць знак гістарычнай памяці? Але ці можам мы сёння да канца ўсведаміць самі сабе, хто мы ёсць – беларусы, калі з такой лёгкасцю пазбаўляем сябе сваёй жа гісторыі. Няўжо так многа сродкаў патрабуецца, каб цудоўнае месца вызначыць у якасці гістарычнага помніка!?

Аўтар шчыра дзякуе Зоф'і Талочка-Сверч за прадастаўленыя матэрыялы з сямейнага архіва.

Літаратура

1. Wawrzyńczuk A. Rozwój wielki ułanowski na Podlasiu w XV-XVI w.w. - Wrocław, 1951, s. 82.
2. Несцярчук Л.М. Замкі, палацы, паркі Берасцейшчыны X-XX стагодзяў. - Мн.: БЕЛІТН, 2002, с. 52.
3. Historia Rakowicy. Фамільны архіў роду Талочкаў. Варшава.
4. Drzewo genealogiczne rodziny Tolłoczaków. Фамільны архіў роду Талочкаў. Варшава.
5. Гладышук А.А. Профессор Станислав Толлоцко – выдающийся химик и педагог // Вестник БГТУ. – Брест, 2002, № 5, С. 93-96.
6. Гладышук А.А. Заповедная каплица // Вечерний Брест (региональная газета), 2002, № 92.
7. Rusiewicz Z. Stanislaw Tolłoczko (1868-1935) – jeden z pierwszych fizykochemików polskich. Wiadomości chemiczne, zeszyt 7-9, 1985, s. 379-399.
8. Kubiowski J. Inż. Ludwik Tolłoczko (1870-1957) // Energetyka, Nr. 2, 1970, s. 71.
9. Гладышук А.А. Инженер Людвик Толлоцко через призму «машины времени» // Брестская газета, 2003, № 14.
10. Гладышук А.А. «Алло, Смольный?» // Вечерний Брест (региональная газета), 2003, № 31.
11. Гладышук А.А. Людвік Талочка ў прызме «машыны часу» // Звезда. Мінск, 2003, № 181.
12. Гладышук А.А. На благо России и Польши // Литературная газета. Москва, 2003, № 27.
13. Гладышук А.А. Инженер Людвик Толлоцко в призме машины времени // Изобретатель, Минск, 2003, № 5-6, С. 10-12.

Cultural and Historical Role of the Tolloczkos of Rakovitsy (the Brest region) in the Past Century

A. Gladyshchuk

Brest State Technical University, Brest, Belarus

The family of Tolloczko trace their ancestry back to Polotsk and Lithuanian chronicles of the XIV and XV centuries. In Rakovitsy (the Brest region) they settled at the beginning of the XVIII century. The article says about the brightest representatives of the dynasty. So, the professor of chemistry, Stanislaw Tolloczko, greatly contributed to physical chemistry. The electrical engineer, Ludwig Tolloczko, was the creator of the first telephone system in St. Petersburg. Far before World War I Tudor Tolloczko developed an advanced for the time farming estate in the environs of Brest. A number of other interesting facts about the life of this family, still unknown in Belarus until recent time, are also cited in the article.